

welvaart en het belang voor de hele stad. Ook werd er dus, al was het maar om oproer in de kiem te smoren, gekeken naar de armen en werklozen. Van wat minder historisch belang, maar leuk voor de bewoners van Haarlem en ook voor diegene die wel eens door Haarlem heeft gewandeld, zijn de door het hele boek verweven verwijzingen van aan de textielnijverheid gekoppelde straatnamen.

Hoewel het boek er goed verzorgd uitziet, vooral de kaft is mooi vormgegeven, zijn de inconsistente spelling en de schrijf- en zetfouten storend. Het boek sluit af met een notenapparaat, literatuurlijst en een register.

Lianne Damen

A. M. J. A. Berkvens, A. Fl. Gehlen, G. H. A. Venner, ed., *'Flittich erforscht und gecolligeert...'*. *Opstellen over Limburgse rechtsgeschiedenis* (Maastricht: Werkgroep Limburgse rechtsgeschiedenis, 1995, 250 blz., ISBN 90 802668 1 7).

Wat ieder verstandig wetenschapsman weet, maar wat nog niet tot departementale beleidsambtenaren wil doordringen, is dat het geesteswetenschappelijk onderzoek slechts optimaal gedijt in een klimaat van vrije ontplooiing, van inventiviteit en creativiteit. Eén van de talloze studiegroepen die deze bewering kunnen staven, is de Werkgroep Limburgse rechtsgeschiedenis. In 1980 gesticht onder leiding van de Nijmeegse rechtshistoricus O. Moorman van Kappen, bestaat zij uit personen die beroepshalve of uit pure nieuwsgierigheid geïnteresseerd zijn in de rechtsgeschiedenis: ware amateurs maar geen dilettanten. Ter gelegenheid van het derde lustrum verscheen opnieuw een bundel. (De eerste werd uitgegeven in 1990, recensie in *BMGN*, CVII (1992) 311.) Ze is het resultaat van met liefde, enthousiasme en deskundigheid bedreven historisch onderzoek. Wat wil men nog meer?

Twaalf facetten van het rijkgeschakeerde palet der Limburgse rechtsgeschiedenis worden getoond over een periode van de middeleeuwen tot en met de negentiende eeuw. Geografisch gesproken betreffen drie bijdragen 'Maastricht'. A. Fl. Gehlen, oud-voorzitter van de werkgroep, behandelt een gecompliceerde casus inzake 'grondroering', namelijk inbeslagneming door de heer van Argenteau van een in 1700 op de Maas in zijn gebied vastgelopen schip; een zaak met interjurisdictionele aspecten (appèl op commissarissen-instructeurs te Maastricht? of op de Raad van Brabant te Brussel?) en met internationaalrechtelijke aspecten (9-21). P. J. H. Ubachs geeft in 'Particulier, niet singulier' een behartenswaardige uiteenzetting over 'middeleeuwse neutraliteit en de stad Maastricht' (23-41) waarin hij vooral aandacht schenkt aan de relatie met het Luikerland. G.-R. de Groot wijdt een informatief opstel aan de Maastrichtse jurist Godefroid Stas (1802-1876), een Belgische magistraat die uit dankbaarheid aan zijn vaderstad zijn prachtige juridische bibliotheek aan Maastricht legateerde; thans is de collectie een waardevolle kern van de Universiteitsbibliotheek ter stede (43-54). Met grote kennis van zaken toont P. P. J. L. van Peteghem het historische belang dat keizer Karel V terecht hechtte aan de terugkoop van het vorstelijk domein Kerpen-Lommersum (55-75). Grensverleggend onderzoek heeft G. H. A. Venner gedaan voor zijn artikel over schepenakten en schepenen in Zuid-Oost-Nederland, toegespitst op de overdracht van onroerend goed in de dertiende eeuw (77-104). In haar korte bijdrage constateert raw. M. J. H. A. Lijten dat er verschillen hebben bestaan tussen

voogdgeding en jaargeding, voorzover dit blijkt uit de praktijk in het Gelders Overkwartier rond 1615(105-113). Het personeel van de Gelderse Rekenkamer onder het Spaanse bestuur in de zeventiende eeuw is het *sujet* van de Franstalige bijdrage van mw. Anne Vandenbulcke (115-135). Dankzij zijn naspeuringen in de archieven van de Oostenrijkse Geheime Raad kan A. M. J. A. Berkvens aantonen dat het huidige beeld in de historiografie als zouden de hervormingspogingen van het strafstelsel in de Zuidelijke Nederlanden in het midden van de achttiende eeuw alleen de rechterlijke instellingen en het procesrecht hebben aangegaan, correctie behoeft: de adviezen van het Hof van Oostenrijks Gelre zijn daar om aan te tonen dat ook het materiële strafrecht direct in het geding was — tortuur, brandmerk, doodstraf voor verbreking van verbanning, frauduleus bankroet enz. kwamen toen in bespreking (137-171). Oud-voorzitter O. Moorman van Kappen stelt een niet-alledaagse rechtsvraag aan de orde: 'Receptie van het Gelders-Overkwartierlijke land- en stadrecht van 1619 in Nijmegen?' (173-185), naar aanleiding van een erf scheidingstwist ter plaatse in de jaren 1857 tot 1859. A. M. J. A. Berkvens, W. J. H. M. van de Pas en G. H. A. Venner tekenen voor een zeer nuttige institutioneel-historische en bibliografische bijdrage over 'De overheidsinstellingen van Spaans en Oostenrijks Gelre (1543-1795)' (187-225), bedoeld als een voorschot op te zijner tijd te verschijnen supplementen bij E. Aerts, e. a., ed., *De centrale overheidsinstellingen van de Habsburgse Nederlanden (1482-1795)* (Brussel 1994); de paragraaf van Van de Pas en Venner over 'De Gelderse Rekenkamer (1559-1681)' — hier 209-217 — is trouwens een herdruk uit die Belgische publikatie. J. F. A. Wassink sluit de bundel met twee studies, respectievelijk over een optekening van het marktrecht te Weert (227-230) en over leen- en laathoven in Weert in de zeventiende en achttiende eeuw (231 -248). Jammer genoeg ontbreken indices op personen en plaatsnamen die een bundel als deze pas optimaal toegankelijk kunnen maken.

A. H. Huussen jr.

C. M. Hogestijn, *Schrei niet bedrukte wees. Geschiedenis van het Deventer weeshuis en kinderruimte* (Deventer reeks; Nieuwegein: Arko, 1994, 176 blz., f39,90, ISBN 90 72047 23 0).

Men kan de geschiedenis van de wezenzorg zien als een voortdurende aarzeling tussen opvang bij pleegouders of verzorging in een tehuis. Tot de zestiende eeuw belandden wezen in het algemeen in gezinnen die ze tegen een zekere vergoeding opvoedden — in opdracht van danwei een charitatieve instelling, danwei familieleden van de wezen. In de loop van de zestiende eeuw ontstonden in Nederland in betrekkelijk korte tijd in vele steden speciale instellingen waar wezen gezamenlijk werden opgevoed: weeshuizen. De oorzaak voor deze omslag is omstreden; de Deventer ervaring wijst enigszins in de richting van verslechterende economische omstandigheden.

In Deventer richtte de magistraat in 1560 een weeshuis in voor de kinderen van grootburgers. De stichtingsakte vermeldt geen motieven, maar zij suggereert dat opvang door familieleden, en betaald uit de erfenis van de overleden ouders, in de moeilijke tijd die de zestiende eeuw voor Deventer was in veel gevallen te kostbaar werd. De erfenis die de kinderen kregen verviel aan het weeshuis, en een wees (of liever gezegd zijn voogd) kon zich wanneer een nieuwe erfenis een andere vorm van opvang mogelijk maakte laten ontslaan uit het weeshuis